

ЕТНІЧНІСТЬ І ЛІТЕРАТУРА

УДК 821.161.2

Вечоркін І. О.,
кандидат філологічних наук,
Луганський національний
східноукраїнський університет імені В. Даля

ДЕЯКІ МЕНТАЛЬНІ ОЗНАКИ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Дослідження українського національного характеру вбачається проблемою актуальною і необхідною на сьогодні, у добу формування молоді незалежної держави, а відтак і її незаангажованої літератури. Будь-яка нація прагне до з'ясування й упорядкування своїх ментальних етнічних ознак, оскільки це дало б можливість пояснити досі не пояснене історичне минуле, можливість зазирнути, у чомусь передбачити майбутнє. Одним із щедрих джерел для з'ясування ментальності народу є вивчення здобутків його культури, зокрема творів художньої літератури. Причому в цьому разі спостерігається процес обопільний: художні тексти демонструють ті чи інші ментальні ознаки, у свою чергу попередня обізнаність з провідними ментальними ознаками дозволяє реципієнтові простежити деякі цікаві закономірності в національному літературному процесі. І ця обопільність нескінченна, як власне сам літературний процес, тож етнопсихологічні проби в літературознавстві завжди були і будуть актуальними й необхідними, поскільки глибше, багатогранніше розкриватимуть сучасний художньо-літературний рух, його зв'язок з історією, національним духом.

Спроби пізнати і схарактеризувати українську ментальність мають давню історію. Ще у Нестора Літописця знаходимо характеристики деяких племен, з яких складався український нарід. І чужоземні мандрівники, купці й учені, починаючи від Геродота, не раз описували побут і звичаї українського народу, його духовність. Велике значення для пізнання національного характеру мають наукові розвідки М. Костомарова ("Дві руські народності"), Хв. Вовка ("Студії з української етнографії та антропології"), І. Нечуя-Левицького ("Світгляд українського народу"), М. Грушевського ("Хто такі українці і чого вони хочуть"), Т. Рильського ("Къ изученію украинского міровоззренія"), Т. Булашова ("Космологические воззрения украинского народа") й інших.

Однією з перших праць вітчизняної етнопсихології нового часу вважається брошура "Геопсихічні реакції і вдача українця", видана 1966 р. в Мюнхені, авторство якої належить українському педагогу й соціологу І. Рибачуку.

На сучасному етапі буття нашої держави українська ментальність стала об'єктом дослідження багатьох учених, зокрема І. Грабовської, І. Лисого, Є. Онацького, А. Швецової та інших. У формуванні українського національного характеру взяли участь такі чинники, як географічний простір, історичні умови, соціопсихічні та культурні чинники. В українознавстві виділяють два типи національного характеру: землеробський, що виник у найдавніші часи

(трипільська культура), і козацький, що утвердився у добу козаччини. Основними рисами українського національного характеру вважаються працьовитість, старанність, хазяйновитість (що межує з індивідуалізмом), життєрадісність, терплячість, музикальність, романтизм, законслухняність, наполегливість у справах і розважливості у вчинках, націоналізм, почуття гумору, висока моральність сільського населення, релігійність, любов до природи – на рівні пантеїстичності, товаришність, волелюбність (що часто переростає в анархізм), також товариство і солідарність, а їх найвища форма – побратимство, породжене у запорізьких степах, деякі інші [1; 3; 7; 10; 11; 15; 17]. Наявність названих основних рис української ментальності практично була потверджена, зокрема, психологічним аналізом літературних персонажів ХІХ ст., здійсненим М. Слюсаревським й І. Кривонос, результати якого відображені у статті “Просторово-часовий континуум етнопсихологічного дослідження: парадигмальні засади та досвід побудови” [12]. Кожна з цих прикмет, зрозуміло, може бути ментальною прикметою будь-якої нації, втім саме їх оригінальне сполучання, ансамбль репрезентують націю конкретну.

Про віддзеркалення ж національної ментальності у художній літературі писав ще М. Драгоманов, ключовою думкою якого була можливість і необхідність пізнання характеру нації через її культуру, фольклор. Сьогодні осмислюють взаємовплив національної ментальності та літератури, приміром, М. Гончаренко [2], О. Забужко [4], В. Соболю [13].

Особливості ментальності українців передали у своїх творах чимало письменників – І. Котляревський, Т. Шевченко, П. Куліш, Леся Українка, І. Франко, І. Нечуй-Левицький, Г. Хаткевич та ін. Останній, зокрема, змальовує характер гуцулів, їхній побут і звичаї (“Камінна душа”, “Довбуш”, “Гірські акварелі”). Також Д. Яворницький, у чийх творах риси українського менталітету представлені набагато ширше, ніж їх можна було б подати у тезисному вигляді [9]. **Завданням** же нашої розвідки буде простежити деякі прояви ментальності у більш сучасних художніх творах, написаних у другій половині ХХ ст.; з’ясувати, які грані літературного процесу України зазначеного періоду явно віддзеркалюють національний характері багато в чому спричинились саме генетичними імпульсами цього національного характеру.

Отже, у літературі другої половини ХХ ст. поглиблюється інтерес до вітчизняної історії, про що свідчить велика кількість історичних романів – “Маруся Чурай”, “Берестечко” Л. Костенко, “Смерть у Києві”, “Я, Богдан”, “Тисячолітній Миколай” П. Загребельного, “Мальви”, “Черлене вино”, “Манускрипт з вулиці Руської” Р. Іванчука, “Жбан вина” Р. Федоріва, “Северин Наливайко” М. Вінграновського тощо [10]. Поява обширного масиву історичної літератури пояснюється, по-перше, послабленням ідеологічного тиску після розвінчання культу Сталіна, а по-друге, має й ментальне пояснення: тривале перебування українського етносу під владою одних або інших держав породило непереводний інтерес до власної історії, походження, а постійна боротьба за соціальне й національне визволення зумовила волелюбність (але не агресивну) – провідну

рису національного характеру. На такому ґрунті формувалось почуття національної вартості, зросла й зміцніла національна ідея, ставши “у структурі українського менталітету універсально-своєрідною, цементуючою субстанцією” [15, 31]. Внаслідок цього багато письменників кінця ХХ ст. звертаються до історії, часто до періодів національно-визвольних змагань. Улюбленими, знаковими стають теми козацької вольниці, звитяги захисників рідної землі, уславлення народних героїв, зокрема козацьких ватажків [5]. На козаччину посилаються як на героїчну й славу для нації добу, духовні цінності, устої якої мають слугувати нащадкам за взірець. При цьому відчувається розуміння духовного зв'язку, спорідненості традицій козацьких і лицарства княжої доби. Пишання козаччиною як яскравим національним явищем звучить у “Соборі” О. Гончара, “Неопалимій купині” С. Плачинди, поезіях І. Драча (“Вулканний етюд”), В. Симоненка (“Де зараз ви, кати мого народу?..”, “Нашої заслуги в тім не бачу...”), Б. Олійника (“Мічману Нетудихаті”), М. Вінграновського (“Ніч на Івана Богуня”, “Остання сповідь Северина Наливайка”) і т.д. Ще глибше зазирає у національну історію, художньо досліджуючи києворуську або й давньослов'янську добу, Н. Бічуня (оповідання “Буєсть Митусина”), Д. Міщенко (роман “Сіверяни”), П. Загребельний (роман “Первоміст”), О. Гончар (роман “Тронка”, в якому з'ясовується походження українців, як пращурів репрезентовано скіфів, кіммерійців), М. Вінграновський (поезії “На Псло, на Воркслу, на Сулу...”, “Скіфська коліскова”); відчувається й зацікавлення язичництвом: новела Н. Бічуні “Сотворіння тайни” (язичництво за часів Київської Русі), роман П. Загребельного “Диво”, за який автора було навіть звинувачено у симпатіях до язичництва, тощо. Ведучи мову про український роман, варто відзначити, що цей жанр має прикметну ознаку, яка полягає у відчутній перевазі ліричного, лірико-психологічного чи емоційно-розповідного, тобто суб'єктивного начала, над об'єктивним (П. Мирний, І. Нечуй-Левицький, П. Куліш), що пояснюється народнопоетичними традиціями української ментальності. Однак в українському літературному процесі радянської доби природний для національної художньої літератури ліризм скрадався або й зовсім зникав під ідеологічний тиск і партійними замовленнями, внаслідок яких продукувалися так звані виробнича і сільська проза. Проте вже у 1950-х роках ліричну тенденцію українській прозі повертає О. Гончар, своїми новелами та оповіданнями, романом “Прапорonosці” заохочуючи до ліризації багатьох романістів.

Деякі фольклорні елементи в літературі також є складовою частиною й ознакою українського менталітету. Наприклад, використання в художній практиці жанрів, характерних лише для української усної народної творчості, – жанру думи. Продовжуючи народні традиції, засвоєні ще І. Котляревським, звертаються у своїх творах до прийому гіперболізації у розповідях українських селян О. Вишня (“Мисливські усмішки”), Ю. Кругляк, Є. Дудар, П. Глазовий [9]. Або ж традиційний приклад народнопоетичної градації, коли природа віщує біду, маємо змогу спостерігати в оповіданні М. Малахути “Сиве воронове крило” (1960-ті рр.): крокуючи стежкою до рідного села, затопленого водосховищем (як виявиться згодом), Михайло Редька бачить, що “обабіч, у високих і якихось урочистих, наче

хмари, осокомах, густо вигравало гайвороння. Луна гаркавила піднебесно й далеко, як на невидимих залізних трубах” [8, 8]; “Михайло пройшов трохи бруківкою і зупинився: відчув, що гайвороння репетує дужче” [там же]; “птахи, як чорні тіні, колами миготіли й над ним” [там же]; “гайвороння з дужими й, здалося, сердитими вимахами крил пікірувало над Редькою...” [там же], до того ж автор змальовує дорогу покинутою, забутою, від неї віє запустінням; перегода Михайло натрапляє на лисицю, з пащі якої стримить мертвий ворон, тощо. З фольклору (літописів, пісень, дум, легенд) – як з одної зі складових національної пам’яті і свідомості – письменниками запозичуються художньо інтерпретуються образи-персонажі волелюбних козаків, кошових, гетьманів, очільників національно-визвольних змагань. Приміром, образ-персонаж Івана Сірка ставав художнім об’єктом у творах М. Горбаня, Г. Бабенка, А. Кащенко, С. Черкасенка, В. Домонтовича, В. Чередниченко, В. Малика, О. Пахучого, А. Химка, В. Кулаковського, Ю. Мушкетика та ін. [16]. Останній в українській літературі є чи не найпродуктивнішим письменником у цьому напрямку: у романі “Яса”, крім Івана Сірка, автором розробляються ще й персонажі українських державних і козацьких лідерів Самойловича й Дорошенка, постаті Мазепи осмислює Ю. Мушкетик у повісті “Семен Палій”, Виговського – в романі “На брата брат”.

Сягають давніх етнопсихологічних підвалин і деякі художні образи національної літератури, що є концептуальними для українського генотипу. Так, традиційними для українського фольклору образами, що зберігають свій первісний код і в авторських художніх творах, є, приміром, циган, циганське – як символ обману у свідомості українця (оповідання М. Малахути “Циганські мелодії”, “Як хлопчисько той у школі”, роман “День до глибокого вечора”). Іще образ матері – символізує всепрощальну любов до дитини, чекання, прихисток від бід, причому позначений цей образ карбом важкості жіночої долі (приміром, однойменні твори “Мати” М. Хвильового й А. Головка, “Жива вода” Ю. Яновського, “Правда і кривда” М. Стельмаха, “Родинне вогнище” Є. Гуцала, “У сорочці народжений” І. Муратова). Це може бути удovina доля, втрата синів, спричинені війною, або доля покритки (шевченківська традиція), стареча самотність тощо. Й не лише у прозі – і в поезії, наприклад, І. Драч “Наша мати”, Б. Олійник “Пісня про матір”, “Як упав же він...” тощо. “Тема Матері, батьків загалом – одна з головних, традиційних як в українському фольклорі, так і в українській писемній поезії. Це й зрозуміло, оскільки суголосно з нашим менталітетом, святістю, навіть культом родинних зв’язків” [6, 494], – вважає В. Чуйко. Справді. В цьому річищі варто згадати колядки і щедрівки (один із найдавніших фольклорних жанрів), у яких традиційно славляться члени родини: господар, його дружина, діти.

Кількох століть віку й образу грушевих або яблуневих дерев, що здавна слугували окрасою українського обійстя, а також їхніх плодів, передусім падалок. Відображення цього архетипу спостерігаємо на всіх етапах розвитку української літератури, зокрема у шістдесятників стиглі (восени) яблука та груші можуть падати вночі (оповідання Є. Гуцала “Яблука з осіннього саду”, “Місячне сяйво”), гупаючи (оповідання “Колесо” В. Дрозда, “Чужий онук”, “Дім на горі” Р. Іваничука,

романи “Вітри приносять грозу” Д. Міщенка та “Жорстоке милосердя” Ю. Мушкетика), спілі яблука і груші можуть не тільки гупати, а й пахнути (роман П. Загребельного “День для прийдешнього”), можуть бути “підібрані в пелени в ніч грушепаду” (поезія І. Драча “Балада про відро”), можуть бути класифіковані (М. Вінграновський у повісті “Первінка” описує різновиди садових груш – ладанка, глива, дуля, картоплянка, сагачка), молодий композитор Максим Березовський з “Неопалимої купини” С. Плачинди навіть вчуває в їхньому падінні музикальну композицію і починає творити мелодію, Єгор Картатий у “Соборі” О. Гончара пишається перед Єлькою своїм садом, основною окрасою якого є, звичайно, грушеві й яблуневі дерева тощо.

Знаковою для українця рослиною зажди був соняшник – символ сили, праці й добробуту. Із соняшнику виготовляли олію – продукт, невід’ємний для давнього (та й сучасного) хатнього господарства; місце збиття олії слугувало й місцем зібрання і спілкування селян. Насіння соняшнику використовували як корм для тварин, особливо цінувалась одержана з його переробки макуха – поживний корм для худоби, зокрема молочної. Урешті насіння лузала молодь на вечорницях, люди старші за віком, сидячи, приміром, на призьбі. Не лише практичний, а й духовний сенс мав соняшник для українця: він сприймався як символ весни, життя, кохання, квіти соняшника слугували для прикраси, їх вишивали на сорочках, рушниках тощо. А нещодавно, у 2012 році, квітка соняшника стала логотипом України на чемпіонаті Європи з футболу. І література другої половини ХХ ст. досить широко відобразила цей український ментальний символ. Запровадником мотиву сонцепоклонництва в 1960-х став, як відомо, І. Драч (хоча раніше за нього в українській літературі – Б.-І. Антонич). Унаслідок побутування сонячних мотивів для літературного шістдесятництва стає спільним образ соняха, причому, що прикметно, сонях нерідко персоніфікується: “Балада про соняшник” І. Драча, у романі “Жорстоке милосердя” Ю. Мушкетика “видибуляли понад стежку головаті соняхи”, у “Тронці” О. Гончар, змальовуючи образ капітана Дорошенка, акцентує, що “соняшники, ці брати сонця на землі, були його любов’ю і в далеких мандрах”, наскрізним є образ соняшника в поезіях “Тут, перед хатою...”, “Лиш сонях спав, хоча й не мусив” М. Вінграновського, “Мати сіяла сон...” Б. Олійника й інших.

Здебільше зберігає свою фольклорну семантику образ ворона – лиховісне знамення, столітня мудрість; у літературі шістдесятництва він став об’єднавчим для оповідання “Ворон” В. Дрозда, поезії “Ворон” В. Симоненка, “Ворон” В. Вінграновського, його ж “Мерані”, Б. Олійника “Погоня...”, Д. Павличка “Убивці” тощо.

Із давньослов’янських часів прийшов у фольклор, а згодом і в художні тексти українських письменників образ коня. Спеціально тренований кінь брав участь у битві ще зі своїм господарем скіфом, пращуром українця. Кінь був дуже важливим для скіфа: втрата коня в бою ставила під загрозу життя вершника. Недарма у фольклорні твори, з метою драматизації, нерідко вводилась ситуація загибелі коня. Кінь міг врятувати пораненого, винести з поля бою, що також

посіло своє місце у фольклорному сюжетному обширі. Навіть скіфські царі, за легендами, не гребували чистити і мити своїх коней. Подібними стосунки воїна і коня лишалися й за часів козаччини. Тож образ коней є концептуальним для поетики національного літературного процесу, принаймні був до другої половини ХХ ст. У цьому аспекті варто згадати оповідання В. Дрозда “Білий кінь Шептало”, І. Чендея “Лиска”, Гр. Тютюнника “Комета”, Р. Іванчука “Юра Фірман”, Є. Гуцала “В нічне”, це і бойові коні Олекси Довбуша в романі Р. Федоріва “Жбан вина” та козака Мамариги в оповіданні М. Вінграновського “Козак Петро Мамарига”, і генетично ідеальний кінь приват-доцента Можара з “Хроніки міста Ярополя” Ю. Щербака тощо. У поезії коней живописують, наприклад, І. Драч (“Балада про двох коней”), Д. Павличко (“Лоша”, “Дитинство”), Б. Олійник (“Кінь”) й інші.

Менталітет кожної нації тісно пов'язаний із землею, а український особливо. Тема землі – загальнолітературна традиція (“Земля” О. Кобилянської, “Волинь” У. Самчука, “Земля” Е. Золя, порушували тему землі О. Бальзак, Р. Реймонт, Б. Прус, А. Чехов, І. Бунін і т.д.). Образ, символ землі породжує концептуальний зміст національної екокультурної свідомості. У світовій художній літературі біологічно-духовний зв'язок людини із землею трактується як генетичний симбіоз. Часто в художньому тексті земля персоніфікується, виступає самостійним персонажем (літературна традиція закладена ще у “Слові о полку Ігоревім”), адже антропоморфізм закорінений у народному міфологемному сприйнятті, а відтак широко представлений у фольклорі. Екокультурна свідомість українця обумовлює розроблення в художніх творах другої половини ХХ ст. проблематики науково-технічно революції (НТР), засудження утилітарного ставлення до землі, природи. Типовими зразками такого художнього осуду є роман І. Чендея “Птахи полишають гнізда”, що в ньому спорудження електростанції виганяє Михайла Пригару з родової землі, яку доглядав і на якій працював, оповідання Р. Іванчука “Зелений гомін”, в якому йдеться про затоплення сіл, й чимало іншої прози, в ліриці – це, скажімо, поезії В. Симоненка (“Крик ХХ віку”, “Невже?”), М. Вінграновського (“Демон”, “Плач Ярославни”), Д. Павличка (“Моя земля”), А. Малишка (“Земна енергія”) і т.д.

Обов'язковим символом, втіленням землі у свідомості українця є хата, це ще один давній ментальний архетип. Образ хати є наскрізним для творів літературного шістдесятництва. Так, приміром, Прокіп Повсюда з роману Р. Андріяшика “Люди зі страху” поступово, з великим бажанням і попри всі перешкоди зводить власну хату; місцевий визискувач Жельман з роману Р. Федоріва “Жбан вина” привласнює найцінніше, що було в родині Довбушів, – хату, на спорудження якої було покладено півжиття; безцінність хати, її символічність щодо родинного добробуту, коріння людини репрезентовані в романі Д. Міщенко “Батальйон необмундированих”, оповіданнях Р. Іванчука “Стара хата”, “Дім на горі”, І. Чендея “Син”, ліриці В. Симоненка (“Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з старою хатою”), М. Вінграновського (“Червоною задумливою лінією...”, “Сама собою річка ця тече...”), Д. Павличка (“Віконце”) тощо.

Генетичний симбіоз землі й людини породжує наявність у національному

характері українця прагнення до єднання, злиття з природою. Тож за всіх змін інваріантним залишається в ментальності українців архетип природи. Вона уявляється не як храм чи безодня, а як родове начало, материнське лоно. Для українця характерна заглибленість у природу. І це не тільки пейзажна лірика як жанр, наявна в будь-якій зі світових літератур. І не тільки узвичаєні у прозі описи природи для орнаментування подій, які розгортаються за містом, адже це також є традиційним для світової літератури. У художніх прозових текстах другої половини ХХ ст. ментальна заглибленість у природу проявляється в тому, що сама природа часто виступає прямим об'єктом дослідження в рамках конкретного твору. Безфабульне або майже безфабульне спостереження за життям тварин, замишування рослинним світом – такий лейтмотив багатьох творів Є. Гуцала (цикл оповідань “Осяяння”), М. Малахути (новели “Помилуй і збережи”, “Царівна”, “На сонечку” тощо), І. Чендея (“Косарі”), Гр. Тютюнника (“Прослідок”). Заглибленість, або залюбленість, письменників у природу зумовлює такий художній прийом, як трансплантація (поміщення, залишення) дійових осіб у природне довкілля та синхронне змалювання краси зовнішнього світу й плину думок цих дійових осіб. Це характеризує ще дві ментальні ознаки українства – інтровертний психоповедінковий тип і романтичність. У літературному процесі другої половини ХХ ст. виразно виділяється цілий напрям авторів етнопсихологічного спрямування, прозописам яких властиві зазначені вище особливості: Гр. Тютюнник, В. Дрозд, І. Чендей, Ф. Роговий, А. Дімаров, Б. Харчук, М. Кравчук, А. Кравченко, С. Пушик, О. Микитенко, В. Шкляр, Д. Кишеля й інші. “Пізнавати світ уважається більшою цінністю, ніж його здобувати” [17, 294], перше місце віддається не зовнішній експансії, а тихій рефлексії, втечі від зовнішнього світу (сковородинівська традиція).

У річищі ментальних ознак літературного процесу другої половини ХХ ст. варто торкнутись і мотиву самотності. Герой шістдесятників часто самотній – чи у своєму спогляданні природи, чи внаслідок соціальних явищ (війна), негараздів особистого життя, на старості, що наявне і в ранній, і в зрілій творчості Гр. Тютюнника, Є. Гуцала, І. Чендея, М. Малахути, особливо ж відчутний вплив самотності, почування покинутості, відчуженості у творчості Вал. Шевчука. Це спричинено, на думку А. Соколової, тим, що мотив самотності є ментальним, психоповедінковим комплексом, адже самотність закорінена в українському фольклорі, зокрема в його пісенно-тужливому шарі [14].

Отже, як бачимо, українська художня література достатньо виразно віддзеркалює деякі етнічні ознаки. Запропонований огляд стосувався передусім національного літературного процесу другої половини ХХ ст., у русі якого нам вдалося побачити обумовлені ментальністю певні текстуальні проявники. Належать вони як до площини художньої форми, так і змісту. У площині форми – це, приміром, градація, гіперболізація, ліризація прози, змістовні проявники – тематика і проблематика національно-визвольних змагань, етнічного походження, мотиви самотності, також гармонії, єднання з природою тощо. Яскравим проявом національного генотипу є низка образів-архетипів, коріння яких сягає давньої і навіть прадавньої історії формування і становлення українського

народу. Так, широко представлені в українських художніх текстах другої половини ХХ ст. і при цьому зберігають свій первісний ментальний код образи хати (уособлює батьківщину, родину, пам'ять і традиції родоvodu), матері (символізує всепрощальну любов до дитини, чекання, прихисток від бід, образ позначений карбом важкої жіночої долі), ворона (лиховісне знамення, столітня мудрість), коня (товариш у праці й бою, розумна й віддана тварина), соняшника (життя, кохання, добробут, окраса довкілля), грушевих і яблуневих дерев, їх падалок (знак хазяйновитості, благополуччя, окраса обійстя), деякі інші образи. Проблема взаємозв'язку ментальності й художньої літератури для дослідника вельми перспективна, адже загалом невичерпна, оскільки літературний процес триває, щодня породжуючи нові тексти. На сьогодні необхідний як за періодами, так і синкретичний аналіз творів красного письменства, результати якого допомагатимуть якнайглибше усвідомлювати залежність художнього твору від такого могутнього чинника, як національний дух, характер, а також розкриватимуть ще одну грань взаємодії "особистість (автор) – твір".

Література

1. Бичко І. Українська ментальність і проблема гуманізації національної вищої освіти / І. Бичко // Розбудова держави. – 1993. – № 3. – С. 58–63.
2. Гончаренко М. Життєвість національного / М. Гончаренко // Сучасність. – 1993. – № 2. – С. 116–127.
3. Грабовська І. Проблема засад дослідження українського менталітету та національного характеру / І. Грабовська // Сучасність. – 1998. – № 5. – С. 58–70.
4. Забужко О. Українство як філософська проблема на сучасному етапі / О. Забужко // Слово і час. – 1992. – № 8. – С. 29–35.
5. Зайдлер Н., Зотова В. Антропологічна семантика категорії "історизм художнього мислення" [Електронний ресурс] / Н. Зайдлер, В. Зотова. – Режим доступу : filolog.mdrpu.org.ua/index.php?option=com_mtree&task=viewlink&link_id=722&Itemid=0.
6. Луків М. Балада про брата : [поезія] / М. Луків. – К. : КП "Редакція журналу "Дніпро", 2005. – 494 с.
7. Лысый И. Менталитет и духовная культура украинцев / И. Лысый // Философская и социологическая мысль. – 1995. – № 11–12. – С. 37–59.
8. Малахута М. Сиве воронове крило : [повість] / М. Малахута // Рукопис : [архів письменника], 1978. – 15 с.
9. Назаренко О. До питання про український менталітет у художній спадщині Д. І. Яворницького [Електронний ресурс] / О. Назаренко. – Режим доступу : museum.dp.ua/article0548.html.
10. Приходько В. Український та російський історичний роман кінця ХХ ст. : проблема національного характеру : автореф. ... к. філол. н. : 10.01.05 "Порівняльне літературознавство" [Електронний ресурс] / В. Приходько. – К., 2001. – Режим доступу : referatu.net.ua/newreferats/7569/185700.
11. Ромас Л. Художнє осмислення національної самосвідомості в історичній прозі Юрія Мушкетика : автореф. ... к. філол. н. : 10.01.01 "Українська література" [Електронний ресурс] / Л. Ромас. – Дніпропетровськ, 2006. – Режим доступу : librar.org.ua/sections_load.php?s=philology&id=4462.
12. Слюсаревський М., Кривонос І. Просторово-часовий континуум етнопсихологічного дослідження : парадигмальні засади та досвід побудови [Електронний ресурс] / М. Слюсаревський, І. Кривонос. – Режим доступу : www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=47&c=987.

13. Соболев В. Дослідження витоків української ментальності / В. Соболев // Слово і час. – 1992. – № 8. – С. 42–45.
14. Соколова А. Образ міста в міфосистемі Валерія Шевчука (на прикладі роману “Стежка в траві : Житомирська сага”) / А. Соколова // Слово і час. – 2009. – № 11. – С. 89–98.
15. Фурман А. Психокультура української ментальності / А. Фурман. – Тернопіль : Економічна думка, 2002. – 132 с.
16. Щербан Н. Образ Івана Сірка : типологія характеру в народній творчості і художній літературі : автореф. ... к. філол. н. : 10.01.01. “Українська література” [Електронний ресурс] / Н. Г. Щербан. – Харків, 2008. – Режим доступу : referatu.com.ua/referats/7569/175200.
17. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / В. Янів. – К. : Знання, 2006. – 341 с.

Анотація

У запропонованій статті розглянуто український літературний процес у річці впливу на прозові й поетичні твори етнопсихологічних чинників. У результаті виділено деякі ментальні ознаки (проявники) українського художнього тексту другої половини ХХ ст. – як у площині форми, так і змісту. Дослідження потвердило, що українська художня література виразно віддзеркалює національний характер, дух, оскільки закорінена у давній, а іноді й прадавній історії формування українського етносу.

Ключові слова: літературний процес, друга половина ХХ ст., менталітет, художній твір, текстуальний проявник.

Аннотация

В предложенной статье рассмотрено украинский литературный процесс в ракурсе воздействия на прозу и поэзию этнопсихологических факторов. В результате выделено некоторые ментальные признаки украинского художественного текста второй половины ХХ века – как в сфере формы, так и содержания. Исследование подтвердило, что украинская художественная литература ясно отображает национальный характер, поскольку укоренена в древней истории формирования украинского этноса.

Ключевые слова: литературный процесс, вторая половина ХХ века, менталитет, художественное сочинение, текстуальный признак.

Summary

This article explores the Ukrainian literary process, namely, how to affect the fiction fact or mentality. As a result, have seen some of the mental signs of Ukrainian literary text of the second half of the twentieth century – both in form and content. The study confirmed that Ukrainian literature clearly shows the national character. This is due to the fact that it is a powerful component of the ancient history of the formation of the Ukrainian nation.

Keywords: literary process, the second half of the twentieth century, the mentality, art work, text attribute.